

Ю.У. Врублеўскі

ПРАБЛЕМА «ПЕРАНОСУ» ГАРАДОЎ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ У ГІСТОРЫКА-АРХЕЛАГІЧНЫМ АСЭНСАВАННІ

У артыкуле разгледжаны і прааналізаваны асноўныя тэарэтычныя палажэнні праблемы «пераносу» гарадскіх пасяленняў у замежнай, савецкай і айчынай гістарыяграфіі. Высветлена, што нягледзячы на дастаткова трывалую тэарэтыка-метадалагічную базу, праблема «перанясення» гарадоў на беларускіх землях не атрымала адназначнай інтэрпрэтацыі ў гістарычнай навуцы Беларусі. Дзякуючы ўзважванню асноўных поглядаў (А.М. Ляўданскі, Э.М. Загарульскі, Л.В. Аляксееў, Г.В. Штыхаў, В.М. Ляўко, Ю.А. Заяц) на праблему змянення першапачатковага месцазнаходжання гарадскіх цэнтраў стала магчымым унесці разуменне ў прыроду паходжання горада на аснове тэорыі «пераносу». Аўтар артыкула імкнецца даказаць, што Полацк і Мінск узніклі ў выніку перанясення асобных кампанентаў іх папярэднікаў (гарадзішча на Палоце – Верхні замак, менкаўскае пасяленне на р. Пціч – Мінск на р. Свіслач) у новае месца. У працэсе гістарыяграфічнага аналізу вызначана, што для беларускіх зямель характэрным стала суіснаванне тут парных цэнтраў, тыпу Гнёздава – Смаленск. На думку аўтара, «перанос» гарадоў уяўляецца перспектыўнай альтэрнатывай тэрытарыяльна-тапаграфічнага развіцця прагарадоў як асноватворных цэнтраў гарадскіх пасяленняў.

Уводзіны. Гістарыяграфія праблем паходжання гарадоў на тэрыторыі Беларусі ў сваіх сутнасных асновах скіравана на звязанне назапашаных ведаў у навукова-даследчую сістэму, якая ўключае ў сябе агульную канцэпцыю, ацэнныя канцэпты дасягненняў навукі, тэарэтыка-практычныя арыенціры. Для вызначэння аб'ектыўна-праўдзівых ведаў у гістарыяграфічным даследаванні важнае значэнне набывае канструктыўнае ўзважванне поглядаў на найбольш спрэчныя пытанні, якія выклікаюць цяжкасці ў іх тэарэтычнай інтэрпрэтацыі. Так склалася, што і праблема «пераносу» гарадоў на беларускіх землях не атрымала адназначнага разумення ў айчынай навуцы.

Асноўная частка. Праблеме «пераносу» гарадоў прысвечаны працы навукоўцаў замежнай, савецкай, расійскай і беларускай гістарыяграфіі. Асноўную ўвагу замежныя гісторыкі надавалі глумачэнню працэсу змянення першапачатковага месцазнаходжання населеных пунктаў Германіі, Аўстрыі, Польшчы. Грунтоўнае навуковае асэнсаванне праблемы перанясення пасяленняў было праведзена нямецкім гісторыкам Г. Фішэрам у буйным даследаванні «Перенесение поселений в эпоху образования городов с особенным учетом территории Австрии» [1]. Пад фізічным пераносам даследчык разумее перасяленне насельніцтва ў іншае месца і ўзвядзенне там жылля. Пад юрыдычным (прававым) – перанясенне правоў і прывілей горада. Як мяркуе навукоўца, у ідэальным значэнні павінен быць адбыцца поўны «перанос» (фізічны і правы) [1, с. 15]. У тэарэтычным разуменні даследаванне прывабляе акрэсленнем прычын перанясення пасяленняў, характарыстыкай метадаў вызначэння «пераносу».

Савецкія навукоўцы імкнуліся даказаць, што ў гісторыі ўсходнеславянскіх гарадоў быў характэрным як заняпад адных цэнтраў і з'яўленне непдалёку ад іх новых, так і суіснаванне ў часе некалькіх цэнтраў. Асабліва спрэчным у савецкай расійскай і беларускай гістарыяграфіі з'яўлялася і застаецца пытанне аб суадносінах пасяленняў Гнёздава і Смаленска [2; 3]. У.У. Маўродзін у сваім даследаванні закранаў праблему вызначэння прычын перанясення

Врублеўскі Юрый Уладзіміравіч, аспірант каф. славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ імя М. Танка (Мінск); навук. кір. – А.М. Люты, д-р гіст. навук, праф., праф. каф. славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ імя М. Танка (Мінск).

Адрас для карэспандэнцыі: вул. Савецкая, 18, каб. 71, 220050, г. Мінск, Беларусь; e-mail: ururub@yandex.ru

ўсходнеславянскіх пасяленняў. Па меркаванні даследчыка, у выніку перанясення сваё складанне і развіццё прайшлі Смаленск, Ноўгарад, Растоў, Яраслаўль [4, с. 144–145]. Буйны даследчык па горадабудаўніцтву М.К. Каргер больш дэталёва акрэсліваў працэс перанясення, разназначаючы, што «перадвжжкі на более удобную территорию, обеспечивавшую дальнейшее развитие города, в конце IX–X вв. были характерны в истории целого ряда древнерусских городов, вызванные бурным ростом этих городов в процессе феодализации» [5, с. 11]. У цэлым трэба прызнаць відавочнасць аб'ектыўнай узаемаабумоўленасці працэсаў паступовай феадалізацыі грамадства і складвання новых цэнтраў, якія ў стане былі здаволіць узрастаючы патрэбы жыццядзейнасці. «Перанос» гарадоў у дадзеным выпадку выступае яркім паказчыкам ступені сфарміраванасці феадалных адносін, паколькі адлюстроўвае тэндэнцыі запатрабаванасці ў новых і больш прагрэсіўных цэнтрах, якія ў параўнанні з раней існуючымі змогуць у больш поўнай ступені садзейнічаць укараненню новага ўкладу жыцця. Значыцца, што канструяванне мадэлі структурнага развіцця ўтвараемых гарадоў у ідэальным значэнні павінна ўлічваць не толькі тэрытарыяльна-тапаграфічныя, але і агульнагістарычны кантэкст. Пры гэтым варта будзе вызначыць узаемаўплыў сацыяльнай прыроды працэсу перанясення пасяленняў і паступовай феадалізацыі грамадства.

Разглядаючы праблему «пераносу» гарадоў, даследчыкі расійскай постсавецкай гістарыяграфіі ў сваёй большасці прытрымліваюцца наступных пазіцый: 1) з'яўленне побач з існуючым пунктам новага населенага пункта, незалежна ад перага, са сваім насельніцтвам і функцыямі, ставіць новы населены пункт у больш спрыяльныя горадабудаўнічыя ўмовы; 2) далейшае развіццё населеных пунктаў можа быць прадвызначана па-рознаму. Магчыма субардынацыйнае паглынне аднаго пункта другім і ў такім выпадку не выключаецца спыненне існавання падначаленага населенага пункта. Не складае выключэння і магчымасць тапаграфічнага аб'яднання двух населеных пунктаў з станаўленнем трэцяга [6, с. 58].

У беларускай савецкай гістарыяграфіі тэарэтычныя аспекты праблемы «пераносу» гарадоў пачалі асэнсоўвацца ў працах Г.В. Штыхава, які пры характарыстыцы паняцця перанясення гарадоў важнае значэнне надае тэрытарыяльна-тапаграфічнаму аспекту [7, с. 20]. Аналізуючы праблему «перанясення» гарадоў, расійскі навуковец І.В. Дубаў звяртаў увагу на тое, што Г.В. Штыхаў вылучае поўныя частковы «перанос» горада [8, с. 29]. Апошні сцвярджае, што ў якасці аб'екта перанясення могуць выступаць гарады і іх асобныя часткі [7, с. 20]. На наш погляд, больш правамерна сцвярджаць, калі зазначыць, што аб'ектам перанясення выступаў не сам горад, а яго папярэднік. Праблема суаднясення сацыяльнай сутнасці прагорада і горада ў іх існаванні можа быць вырашана на падставе тэорыі «пераносу». Прагорад як аб'ект перанясення ў новае месца ўяўляе сабой новую сутнасць і ўскладняецца ў сваім развіцці. Мэтазгодна пагадзіцца з поглядамі П.П. Талочкі, які лічыў, што тэорыя «пераносу» садзейнічае вырашэнню пытання аб характары ўзаемазвязі паміж цэнтрамі, якія знаходзіліся побач з сабой, і ўносіць разуменне ў праблему існавання гандлёва-рамесных пасяленняў як папярэднікаў горада [9, с. 162].

Не менш актуальным з'яўляецца вызначэнне ступені пераемнасці паміж цэнтрамі градаўтварэння. На думку Г.В. Штыхава, у выніку «перанясення», стары горад не проста перастае існаваць, а перадае свае функцыі новаму гораду [7; 10]. Сфармуляванае судоўжэнне ўзбагачае ўяўленне аб праблеме генезісу гарадоў і можа стаць падмуркам для яе далейшага метадалагічнага асэнсавання. Вывучэнне працэсу трансляцыі функцыянальных абавязкаў новым цэнтрам мэтаанакіравана ажыццяўляецца ў прывязцы да археалагічных матэрыялаў. Варта будзе высветліць перадумовы і механізм трансфармацыі першапачатковых цэнтраў градаўтварэння на тэрыторыі Беларусі ў параўнанні з іншымі пасяленнямі ўсходнеславянскай геапалітычнай прасторы. Раскрыццё працэсу «пераносу» гарадоў можа садзейнічаць вырашэнню дадзенай задачы.

У беларускай постсавецкай гістарыяграфіі тэорыя «пераносу» гарадоў пачала разглядацца ў працах Э.М. Загарульскага, В.М. Ляўко, Ю.А. Заяца, В. Вяргей, А. Гола. Вывучэнне дадзенай праблемы працягвае Г.В. Штыхаў.

Врублеўскі Ю.У. Праблема «пераносу» гарадоў на беларускіх землях у гісторыка-археалагічным асэнсаванні (С. 69–78)

Асноўны змест тэарэтычных ацэнак праблемы «пераносу» гарадоў зводзіцца навукоўцамі да асэнсавання фарміравальных працэсаў гарадскіх цэнтраў. «Перанос» гарадоў у гістарычнай навуцы паказваўся як завяршальная магчымасць складвання раннефеадалных гарадскіх цэнтраў і, наадварот, як магчымасць заняпаду папярэднікаў горада ці раней існуючых населеных пунктаў.

Фарміраванне тэарэтычнай традыцыі ў вывучэнні складаных праблем змянення месцазнаходжання гарадскіх пасяленняў адлюстравала значныя магчымасці замежнай і расійскай гістарыяграфіі. Паралельны працэс развіцця тэарэтычных асноў закрануў і айчынную гістарычную навуку. Метадалогія даследавання праблем перанясення гарадоў мае трывалую тэарэтычную базу, якая падмацавана разнастайным фактычным матэрыялам. Разам з тым, адчувальным становіцца неабходнасць яе ўдасканальвання. Вырашэнне пытання аб першапачатковым месцазнаходжанні гарадоў на тэрыторыі Беларусі паграбуе ўліку не толькі тэрытарыяльных каардынат, аднак і праблемы існавання гарадскіх папярэднікаў. Як бачна, настаноўка пытання аб перанясенні гарадоў складаная і шматпланавая і таму патрабуе поўнай канкрэтызацыі. У гісторыі Беларусі вядомы прыклады завяршэння трансфармацыйных працэсаў прагарадоў і выпадкі іх заняпаду. На сёняшні дзень можна казаць аб тым, што на тэрыторыі беларускіх зямель адбываліся выпадкі, калі адны цэнтры ступалі месца ўтвараемым гарадам, пакідаючы ім сваю назву і мясцовых жыхароў (Менка – Мінск), а другія працягвалі сваё існаванне ў абліччы новага гарадскога арганізма шляхам перанясення іх тапаграфічных адзінак у больш зручнае месца (гарадзішча на Палоце – Полацк на Верхнім замку). Акрамя гэтага даследчыкамі высветлена, што сваё развіццё на падставе «перанясення» маглі прайсці Барысаў, Усвяты, Крычаў, Пінск [5; 11; 12].

Упершыню ў айчынай гістарыяграфіі праблема «пераносу» гарадоў на беларускіх землях была сфармулявана ў працах А.М. Ляўданскага. Археалагічныя абследаванні гарадзішча на Палаце далі падставы навукоўцу сцвярджаць, што тут знаходзіўся першапачатковы цэнтр Полацка, які ў XII ст. быў перанесены ў вусце Дзвіны. Прычыну «пераносу» пасялення А.М. Ляўданскі звязваў з паступовым перарываннем жыццядзейнасці на гарадзішчы [13, с. 169–172]. Трэба падкрэсліць, што пачынальнік гістарычнай тапаграфіі гарадоў Беларусі зрабіў аперажальныя высновы, якія знайшлі сваё адлюстраванне ў тэорыі «пераносу» і пацвярджэнне ў даследаваннях сучасных навукоўцаў. Неабходна таксама зазначыць, што адзінага падыходу да вызначэння часу перанясення дзядзішча на Верхні замак не існуе. На погляд Г.В. Штыхава, гэтая з'ява магла адбыцца ў пачатку XI ст., а на думку С. Тарасава – у сярэдзіне XI ст. Няма адзінства сярод гісторыкаў у акрэсленні часу спынення жыцця на гарадзішчы [14, с. 26]. У сувязі з гэтым узрастае патрэба ў правядзенні дадатковых археалагічных работ з мэтай высвятлення дакладнага часу ўз'ядзення абарончых збудаванняў Верхняга замка і вызначэння верхніх часавых межаў гарадзішча.

Разглядаючы планіроўку гістарычнага цэнтра Барысава, А.М. Ляўданскі памылкова сцвярджаў, што першапачатковым умацаваным цэнтрам было гарадзішча на востраве левага берага Бярэзіны [12, с. 253–259]. Пры гэтым, тапаграфічны план, які выкарыстоўваў даследчык, указваў толькі на наяўнасць пунктуальных каардынат Барысава і Новага Барысава [15, с. 253]. На жаль, даследчыку не ўдалося лакалізаваць месцазнаходжанне першапачатковага цэнтра горада. Археалагічныя раскопкі Г.В. Штыхава на гарадзішчы ў пасёлку Стара-Барысаў дазволілі навукоўцу знайсці тут сляды першапачатковага цэнтра Барысава і выказаць меркаванне аб яго перанясенні [5, с. 100–102].

Пытанне аб «пераносе» Менкі і паходжанні Мінска застаецца адным з самых спрэчных у айчынай гістарычнай навуцы. Актуальнасць гістарыяграфічнага асэнсавання адзначанай праблемы выклікана сацыяльным запытам высвятлення рэчаіснай даўнасці цэнтра рэспубліканскага ўтварэння і неабходнасцю пераадолення стану дыялогавых непаразуменняў. Асноўная сутнасць дыскусіі заключаецца ў нявырашанасці праблемы першапачатковага

месцазнаходжання Мінска. Для доказнасці версіі менкаўскага пачатку яе прыхільнікі абапіраюцца на тэорыю «пераносу» (А.М. Ясініскі, А.М. Ляўданскі, А.Д. Каваленя, Л.В. Аляксееў, Г.В. Штыхаў). Супрацьлеглую пазіцыю займае Э.М. Загарульскі, які не прызнае магчымасці «перанясення» Менкі і ўзнікнення Мінска ў вярхоўях Пцічы. Непарыўны дыялог Э.М. Загарульскага і Г.В. Штыхава аб паходжанні Мінска задае гонар гістарычнай навуцы, актыўнае пазнавальную актыўнасць грамадскіх колаў, знаходзіць адлюстраванне ў навукова-папулярным друку [16, с. 59–62]. Пры гэтым, канчатковага адказу на пытанне аб тым, дзе знаходзіўся Мінск у 1067 г., не атрымана. У сувязі з гэтым узрастае патрэба правядзення гістарыяграфічнага асэнсавання праблемы для атрымання ўзважаных ведаў, якія дазваляць унесці правільнае разуменне ў інтэрпрэтацыю праблем папярэднікаў і іх далейшага лёсу.

Упершыню да праблемы паходжання Мінска звярнуўся А.М. Ясініскі, які схільны быў лічыць, што горад узнік у месцы каля вёсак Гарадзішча і Строчыцы за 15 км ад Мінска. Для пераканаўчасці сваіх аргументаў навуковец указваў на наяўнасць магутных абарончых валоў Строчыцкага гарадзішча. Асаблівую ўвагу даследчык надаваў акрэсленню тапанімічных праблем [17, с. 188–189]. Э.М. Загарульскі крытычна аднёсся да сцвярджэння А.М. Ясінскага аб тым, што пасяленне на Менцы ў XII ст. уступіла ў заняпад і было перанесена на Свіслач. Навуковец правамерна зазначае, што археалагічных матэрыялаў для пацвярджэння гіпотэзы А.М. Ясінскага ва ўжытку таго часу не было [18, с. 18]. Тым не менш, у 1930-я гг. думка А.М. Ясінскага знайшла сваіх прыхільнікаў (А.М. Ляўданскі і А.Д. Каваленя). У газеце «Звязда» ад 27 мая 1935 г. навукоўцы адзначалі, што першапачатковы Мінск на Пцічы ў выніку разбурэнняў «быў перанесены як феадальны цэнтр у больш прыдатнае месца» [19]. Узнікае пытанне, чаму даследчая ўвага А.М. Ясінскага і археолагаў была скіравана толькі на помнік Строчыцкага гарадзішча. У сваю чаргу, Мінскае замчышча не стала прадметам самастойнага вывучэння. Дадзеную акалічнасць неабходна паглумачыць інтэрпрэтацыйным стаўленнем А.М. Ясінскага і яго паслядоўнікаў да ўрыўку летапісу аб рэйдзе Яраславічаў на Нямігу. Імкненне навукоўцаў знайсці Мінск на Менцы ў адасабленні ад Нямігі адлюстравалася ва ўзвешчэнні ролі археалагічнага комплексу на Менцы.

Займаючыся археалагічным даследаваннем Мінскага замчышча на працягу 1945–1951 гг., В.Р. Тарасенка падкрэсліваў неабходнасць правядзення шырокіх раскопачных работ на Менцы для выяўлення слаёў X–XI стст. [20, с. 90]. Археалагічнае вывучэнне Строчыцкага комплексу і Мінскага замчышча прывяло гісторыкаў да ўзаемавыключальных высноў. Сістэматычныя раскопкі абодвух помнікаў, якія былі праведзены пад кіраўніцтвам Э.М. Загарульскага, унеслі некаторае разуменне ў праблему паходжання Мінска. Э.М. Загарульскі прыйшоў да высновы, што пасяленне на Менцы – унікальны археалагічны помнік X – пачатку XI ст., які, аднак, не з’яўляўся папярэднікам Мінска і не ўтрымліваў слядоў гарадской культуры [18, с. 20]. На думку даследчыка, не маглі быць і яго «пераносу». Пры гэтым, Э.М. Загарульскім зроблена агаворка аб магчымым перасяленні жыхароў Менкі ў Мінскую крэпасць [21, с. 34]. Верагоднасці перанясення назвы старога пасялення археолаг не прызнае. Найбольш спрэчным пытаннем існавання Менкаўскага пасялення з’яўляецца інтэрпрэтацыя яго ўмацаванай часткі. На погляд Э.М. Загарульскага, магутныя валы, якія акрэсліваюцца Г.В. Штыхавым рэшткамі ўмацаванага пасялення на Менцы, былі ўзведзены падчас будаўніцтва замка на селішчы ў XIV–XV стст. [18, с. 19]. Для доказнасці дадзенага сужэння Э.М. Загарульскі не прывёў канкрэтнай факталагічнай базы. Тым самым гісторык вызначае сацыяльны вопік пасялення на Менцы ў X–пачатку XI ст. неўмацаванае выскавае селішча.

Закранаючы праблему «пераносу» пасялення на Менцы, Г.В. Штыхаў спыняе ўвагу на акрэсленні ролі археалагічнага комплексу, які складаецца з гарадзішча, селішча і курганных могільнікаў [22, с. 17–21]. Навукоўцам падкрэслена, што Малое гарадзішча ўяўляла сабой сядзібу (0,12 га), а Вялікае гарадзішча – вакольны горад (1 га) [22, с. 18]. Памеры ўмацаванай часткі пасялення дапамагаюць дакладней разумець сацыяльную сутнасць папярэдніка.

Пасяленне на Менцы ў X–XI стст. уяўляла сабой прагорад, які загім перастаў існаваць у выніку спынення працэсаў жыццядзейнасці. Як мяркуе Г.В. Штыхаў, на Менцы ў X ст. існаваў васны, эканамічны, гандлёва-рамесны цэнтр воласці [22, с. 21]. Функцыянальны характарыстыкі, якія прапанаваў Г.В. Штыхаў, павінны быць пацверджаны адпаведнымі археалагічнымі дадзенымі. Выпадковыя і адзінкавыя знаходкі, што сустракаліся падчас раскопак Г.В. Штыхава, могуць быць толькі падставамі для заключэнняў, якія неабходна падмацаваць новымі даследаваннямі. Таму сцвярджэнне навукоўца аб тым, што «пасяленне набыло функцыю і планіровачную структуру, блізкаю да ўсходнеславянскага раннесярэднявечавага горада», патрабуе канкрэтызацыі і ўдакладненняў. На наш погляд, можна пагадзіцца з даследчыкам, што назва пасялення Менск у выніку яго заняпаду перайшла на новы горад, які з’явіўся на р. Свіслач. Не выключана, што жыхары Менска, пры іх перасяленні ў новы цэнтр, маглі запазычыць і назву былога пасялення. Пры вызначэнні перыяду заняпаду менкаўскага пасялення Г.В. Штыхаў звяртае ўвагу на тое, што крэпасць на Свіслачы была ўзведзена ў сярэдзіне 70-х гг. XI ст. [23, с. 195]. Не менш істотным для гісторыка стала вызначэнне часу ўзвядзення абарончых умацаванняў Менкі. Гэтай праблемай аўтар прысвяціў спецыяльны артыкул, дзе ён падрабязна спыняе ўвагу на характарыстыцы збудаванняў, часе ўзвядзення вала і яго падсыпках [23, с. 192–197]. Навуковец прыйшоў да высновы, што першапачатковы вал быў пабудаваны ў канцы X–пачатку XI ст. Сцвярджэнне аб тым, што паміж падсыпай вала і культурным напластаннем існуюць храналагічныя суадносіны (X–XI стст.), не можа быць канчатковым без дэндрахраналагічнага аналізу спілаў бярэнаў зрубай. Не менш прынцыповым, як зазначае Г.В. Штыхаў, з’яўляецца вырашэнне пытання, дзе знаходзіўся Мінск у 1067 г. і правядзенне дэндрахраналагічнага аналізу спілаў бярэнаў Мінскага замчышча [24, с. 161].

Дыскусія аб праблемах паходжання Мінска, якая разгарнулася паміж Э.М. Загарульскім і Г.В. Штыхавым, прыцягнула даследчую ўвагу Ю.А. Заяца, які ў выніку параўнання часавых межаў існавання пасялення на Менцы і Мінскага замчышча, пераглядзеў дэндрахраналагічныя даціроўкі Э.М. Загарульскага [25, с. 26–30]. Меркаванне даследчыка аб заснаванні Мінска на Свіслачы ў апошнія дзесяцігоддзі XI ст. не толькі супярэчыць уяўленню аб часе ўзнікнення Мінска, аднак прэзентуе патэнцыяльныя магчымасці вырашэння спрэчных пытанняў адпраўной гісторыі гарадоў Беларусі. З улікам адзначанага, звернем увагу на спробу Ю.А. Заяца суаднесці храналагію ніжніх напластанняў Мінскага замчышча і верхніх межаў культурнага слоя гарадзішча на Менцы. Імкненне навукоўца ўстанавіць магчымасць скарачэння часавых адхіленняў у існаванні помнікаў на Менцы і Свіслачы прывяло яго да сцвярджэння аб знаходжанні Мінска ў 1067 г. на Менцы і ўзвядзенні новага пасялення на Нямізе ў апошнія дзесяцігоддзі XI ст. [25, с. 30; 26, с. 30]. Пры вызначэнні першапачатковага месцазнаходжання Мінска Ю.А. Заяц кіраваўся думкай аб тым, што пасяленне на Менцы да 1067 г. уключала ўсе неабходныя рысы ўсходнеславянскага раннесярэднявечавага горада [25, с. 30]. Перакананне гісторыка ў наяўнасці гарадскіх прыкмет можа толькі зводзіцца да наяўнасці ў напластаннях пасялення некаторых спецыфічных археалагічных матэрыялаў. Для пацвярджэння думкі аб складанні характэрнай планіровачнай структуры Мінска на Менцы неабходна абапірацца на вынікі пашыраных раскопак селішчаў. Можна пагадзіцца з меркаваннем Ю.А. Заяца, што назва старога цэнтра магла перайсці да новага пры ўмове перасялення жыхароў [25, с. 30].

Праблему «пераносу» гарадоў на беларускіх землях Л.В. Аляксееў звязваў з функцыянаваннем «гарадоў» (прагарадоў). На думку навукоўца, «городки уже не отвечали новым условиям, их переносили повсеместно на более удобное место» [27, с. 74]. Зыходзячы з ацэнкі дадзенага сужэння неабходна зазначыць, што гісторык выдавочна значэнне надаваў выяўленню аб’ектывных і суб’ектывных перадумоў «пераносу». Інтэрпрэтацыя праблемы «пераносу» гарадоў праз ролю княскай ініцыятывы павінна абапірацца на крыніцазнаўчую

доказнасць. Высветляючы акалічнасці перанясення Полацка, Л.В. Аляксеў, схільны быў лічыць, што перасяленне полацкіх князёў на новае месца адбылося ў сярэдзіне XI ст. у сувязі з будаўніцтвам Усяславам Браныславічам крэпасці і Полацкай Сафіі. Вырашэнне спрэчных часавых пытанняў магчыма здзейсніць сістэмнымі археалагічнымі раскопкамі, з тэй жа павінна быць устанавлена слядоў умацаванняў у іх прывязцы да часавых характарыстык.

Выснова Л.В. Аляксева аб тым, што ў 1066 г. адбылося перасяленне жыхароў цэнтра на Менцы пад кіраўніцтвам Усяслава ў новую крэпасць (Мінскае замчышча), патрабуе навуковай канкрэтызацыі [27, с. 111]. Асабісты погляд расійскі гісторык падмацаваў палажэннем Э.М. Загарульскага пра час узвядзення замка ў 1063–1066 гг. Спыняючы ўвагу на пытанні «пераносу» Менска, даследчык імкнецца ўнесці разуменне ў дыскусію Э.М. Загарульскага, Г.В. Штыхава, Ю.А. Заяца. Аналіз поглядаў айчынных навукоўцаў на праблему будаўніцтва вала Вялікага гарадзішча на Менцы дазволіў Л.В. Аляксеву сцвярджаць, што найбольш праўдападобная версія належыць М.А. Ткачову [27, с. 68]. Не падтрымліваючы думку Э.М. Загарульскага аб характары паходжання Мінскага замчышча, расійскі навуковец у сваім апошнім грунтоўным выданні падкрэсліваў, што Мінск на Свіслачы сфарміраваўся як «цэнтр прымушэння» ў асяродку дрыгавічоў [27, с. 118]. Ацэньваючы стаўленне Л.В. Аляксева да праблемы паходжання Мінска, магчыма зазначыць, што ў сваёй даследчай дзейнасці аўтар зрабіў спробу ўзваражанага гісторыка-археалагічнага асэнсавання поглядаў айчынных навукоўцаў.

Даследаванне праблемы фарміравання раннедзяржаўных структур на беларускіх землях дазволіла В.М. Ляўко вызначыць месца пасяленняў на Менцы і Свіслачы ў дадзеным працэсе. Падыход даследчыка, які заснаваны на ўзвельчэнні істотнай ролі тэрытарыяльна-палітычных дамінантаў у працэсе перанясення цэнтра воласці з Менкі на тэрыторыю Мінскага замчышча, адлюстроўвае сістэму ўяўленняў, якая заснавана на прынцыпах аналізу раннедзяржаўных утварэнняў [28, с. 47]. Ацэньваючы суждэнні навукоўца, неабходна падкрэсліць, што В.М. Ляўко імкнецца выявіць узаемаабумовленасць працэсу перанясення цэнтраў і складання новых тэрытарыяльна-палітычных структур. Дадзены падыход можа выкарыстоўвацца пры асэнсаванні ролі перамяшчэнняў цэнтраў у феадалізацыі грамадства на беларускіх землях і зараджэнні інстытутаў дзяржаўнай улады.

Думка А.М. Ляўданскага аб перанясенні цэнтра гарадзішча з Палаты ў вусце Дзвіны на Верхні замак знайшла сваіх прыхільнікаў у айчыннай навуцы. Так, Г.В. Штыхаў і В.М. Ляўко прызнаюць сапраўднасць факта перамяшчэння дзяржэнца на Верхні замак у XI ст. [5; 29]. Па дадзенай праблеме Э.М. Загарульскі займае супрацьлеглую пазіцыю. Пры гэтым навуковец аб'ектыўна зазначае, што памеры гарадзішча былі недастатковымі для размяшчэння тут замка [30, с. 168]. Аднак, факт захоўвання Полацкім гарадзішчам спецыфічных гарадскіх матэрыялаў і слядоў вала заслугоўвае прызнання за ім ролі першапачатковага цэнтра. У апошніх працах Д.У. Дука падкрэсліваецца, што Полацкае гарадзішча стала градафарміруючым цэнтрам [14; 31]. Пры гэтым, на думку аўтара, гарадзішча з'яўлялася месцам пражывання княскай адміністрацыі да канца XIII ст., і таму не існуе істотных падстаў для разгляду факта «перанясення» ўмацаванага цэнтра Полацка на тэрыторыю Верхняга замка [28, с. 27–28]. У свеце апошніх археалагічных раскопак гарадзішча думка навукоўца выклікае пэўную цікавасць. Разам з тым, на наш погляд, фарміраванне ўмацаванага адміністрацыйнага цэнтра Полацка ў IX–XIII стст. павінна было прадугледжваць пераўтварэнне першапачатковай пасяленчай структуры з характэрнымі тэрытарыяльнымі і фартыфікацыйнымі змяненнямі ў працэсе развіцця раннедзяржаўных структур. Полацкае гарадзішча, нягледзячы на яго ўнікальнасць, не адпавядала патрабаванням пашырэння тэрытарыяльна-абарончых забеспячэнняў адміністрацыйна-палітычных цэнтраў. У гэтай сувязі «перанясенне» цэнтра Полацка ў больш прыдатнае месца ўяўляецца нам гістарычнай неабходнасцю. Адносна магчымасці месцазнаходжання княскай рэзідэнцыі на гарадзішчы да XIII стст. трэба зазначыць, што дадзенае пытанне патрабуе асаблівай інтэрпрэтацыі. Не выключана, што полацкія князі як ініцыятары «перанясення» ўмацаванага цэнтра маглі захаваць ранейшае месцазнаходжанне сваёй рэзідэнцыі. Пры гэтым, мы лічым неэтазгодным праводзіць атасамліванне рэзідэнцыі князя і дзяржэнца.

Расійскія навукоўцы занялі асаблівую пазіцыю ў высвятленні ранняй гісторыі горада. С.В. Бялецкі і Ю.М. Лесман не прызналі факт наяўнасці ў напластаваннях Полацка матэрыялаў VIII–IX стст. [32, с. 308]. Унікальнасць гісторыі археалагічнага вывучэння Полацка заключаецца ў тым, што яе сістэматычнасць і мэтанакіраваная планаваасць захоўваюцца да апошніх дзён. Менавіта дзякуючы гэтаму заканамерным стала пацвярджэнне высоўвае аб узнікненні цэнтра Полацка на гарадзішчы правага берага Палаты і яго перанясенні ў вусце Дзвіны. Больш таго, асаблівую актуальнасць набыла асэнсаванне праблемы магчымасці існавання іншых умацаваных пасяленняў Полацка ў IX–XIII стст. Калі дадзенае пытанне будзе дастаткова вырашаным, то можна будзе сцвярджаць аб складанні горада ў выніку тапаграфічнага спалучэння ўмацаваных і неўмацаваных пасяленняў. Звернем увагу на тое, што дадзенае выказанне мае прагнастычнае значэнне.

Адносна праблем паходжання Мінска і Полацка неабходна зазначыць, што ў нас ёсць падставы сцвярджаць аб іх узнікненні ў выніку «перанясення». Для доказнасці суждэння варта прывесці наступны метадалагічны тэзіс: «Градаўтваральны цэнтр (прадвеснік), які ўяўляе сабою канкрэтную тапаграфічную кропку ў выглядзе субстанцыйнага пачатку, фарміруе вакол сябе пэўную навакольную прастору. З'яўленне новага цэнтра азначае змяненне субардынацыйных акцэнтаў тапаграфічнай структуры. Ранейшая градаўтваральная адзінка мае магчымасць трансліраваць свае функцыі новаму цэнтру, які ўтвараецца пад уплывам аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў. У выніку заняпаду раней існуючага цэнтра адбываецца арганізаванае перасяленне мясцовых жыхароў у новае месца, якія імкнуцца запазычыць назву старога пасялення (Менск). Разам з тым, не адбываецца субстанцыйнага адмірання першапачатковага цэнтра ўтваральных працэсаў і, больш таго, можа стаць магчымым яго злучэнне з новым цэнтрам» (гарадзішча на Палаце).

Не менш актуальным з'яўляецца і асэнсаванне праблемы «парных цэнтраў» тыпу Гнёздава–Смаленск як альтэрнатывы «перанясенню» гарадоў, якая была выказана расійскімі навукоўцамі В.Я. Пятрухіным і Т.А. Пушкінай. У адпаведнасці з ёй, адначасова паблізу размяшчаліся два населеныя пункты, з якіх адзін потым спыняў сваё існаванне, а другі працягваў паступова развівацца і расці [33, с. 109–110]. Дадзенае пазіцыя доўгія часы не змагла знайсці свайго развіцця ў гістарычнай літаратуры. Разам з тым, дзякуючы правядзенню параўнальных археалагічных характарыстык гарадзішчаў, выкарыстанню рачных карт, Г.В. Штыхаў вызначыў, што ў Лагойска на рэчцы Гайна існаваў свой папярэднік на рэчцы Лагаза, які нейкі час суіснаваў разам з Лагойскам [34, с. 6]. Думка Г.В. Штыхава можа быць пацверджана канцэпцыяй тапонімаў беларускіх гарадоў В.В. Сядова. Назва Лагойска сваім паходжаннем абавязана рэчцы Лагаза, побач з якой знаходзілася гарадзішча з культурнымі напластаваннямі. На сённяшні дзень ад Лагазы фактычна не засталася ніякіх слядоў. Між тым, можна сцвярджаць, што насельніцтва сінхронага пасялення на Лагазе пасля яго заняпаду маглі ўдзельнічаць у фарміраванні пасялення на Гайне і запазычыць назву старога пасялення.

Не адсабляючы тэорыі «пераносу» гарадоў ад тэорыі «парных цэнтраў», В. Вяргей і А. Іоў выказалі меркаванне, што для зямель Беларусі было характэрным «суіснаванне протагарадскога цэнтра і сярэднявечнага цэнтра... у сувязі гарадзішча на Менцы і Менска... Старога Барысава і Барысава», перанос з гарадзішча на Палаце ў вусце Дзвіны [12, с. 2]. Больш таго, навукоўцы гіпатэтычна лічаць, што ў Турава існаваў свой папярэднік (гарадзішча Хільчыцы), які мог атрымаць сваё далейшае развіццё праз яго перанясенне [12, с. 2]. На жаль, меркаванне гісторыкаў засталася бяздоказным і непатлумачаным. Асаблівую ўвагу мэтазгодна спыніць на сцвярджэнні навукоўцаў аб суіснаванні цэнтраў. Для правільнага разумення акалічнасцяў адначасовага існавання цэнтраў неабходна выявіць сінхронныя матэрыялы з абодвух помнікаў. Можна прызнаць, што ў некаторы час пасяленне на Менцы і цэнтр на Свіслачы існавалі побач, а суіснаванне Старога Барысава і Барысава ўяўляецца нам сумніўным.

Зыходзячы з думкі аб тым, што побач са старым цэнтрам узнікаў новы, да якога пераходзілі ўсе функцыі, В. Вяргей і А. Іоў зазначаюць, што ў дванаццаці кіламетрах на паўночны ўсход ад Пінска, у вёсцы Гарадзішча, існаваў яго папярэднік [12, с. 2–6]. Аналіз рэчавых матэрыялаў

Гарадзішчанскага паселішча (прадметы міжнароднага гандлю, зброя, рамесніцкія вырабы), выяўленне характэрных рысаў тапаграфічнай структуры помніка, дазволілі навукоўцам сцвярджаць, што па сваім сацыяльным статусе пасяленне ўяўляе протагарадское і падобна да гарадзішча на Менцы [35, с. 150]. Акрэсліваючы сацыяльнае прызначэнне помніка, гісторыкі падкрэсліваюць, што паселішча ў IX–пачатку XI ст. з'яўлялася значным гандлёва-рамесным і палітычным цэнтрам Палесся, якое ў сярэдзіне XI ст. пераносіцца ў новае месца [12, с. 3–4]. Вышэйпрыведзенае суджэнне мае права на існаванне. Разам з тым, неабходна патлумачыць, якое месца Гарадзішчанскае пасяленне займае ў сістэме тэрытарыяльна-палітычных утварэнняў Турава-Пінскай зямлі. Для ўстанаўлення факта перанясення Гарадзішчанскага пасялення неабходна высветліць, які элемент мог выступіць у якасці аб'екта «пераносу».

Вывады. «Перанясенне» гарадоў адлюстроўвае спецыфіку станаўлення градаўтваральных цэнтраў, якія ў сваім субстанцыйным пачатку патрабуюць функцыянальнага развіцця. Змяненне першапачатковага месцазнаходжання горада ўяўляецца альтэрнатывай тапаграфічнага развіцця ўтвараемых цэнтраў. «Перанясенне» горада і асобных яго частак характарызуе новы ўзровень тэрытарыяльна-тапаграфічнага развіцця гарадскіх цэнтраў, выкліканы трансфармацыйнай перапапачатковай функцыянальна-тапаграфічнай развіцця гарадскіх цэнтраў, выкліканы трансфармацыйнай перапапачатковай функцыянальна-тапаграфічнай развіцця гарадскіх цэнтраў, адміністрацыйна-гаспадарчага ўладарання, культурна-ідэалагічнага ўздзеяння, вяснна-ахоўнага забеспячэння наяўнасці старых цэнтраў недастаткова. Набыццё праградам такіх функцый, якое магчыма праз яго перанясенне на новае і больш спрыяльнае месца, зробіць яго горадам у навуковым сэнсе слова. Захаванне свайго першапачатковага месцазнаходжання для праграды можа азначаць спыненне яго існавання. «Перанясенне» старых функцыянальных абавязкаў (рамяства і гандлю, адміністрацыйна-гаспадарчага ўладарання) горада ў новы цэнтр службы доказам яго далейшага існавання і развіцця з прыстасаваннем да яго новых функцый (культурна-ідэалагічнага ўздзеяння, вяснна-ахоўнага забеспячэння).

Асэнсаванне праблем «пераносу» гарадоў садзейнічае абуджэнню грамадскай свядомасці і ўзвелічэнню ролі дынамічнасці ходу гістарычнага развіцця ў пазнанні соцыума. Пошук вытокаў гарадской гісторыі, перанос старжытных цэнтраў у кантэксте гістарыяграфічнага аналізу ўяўляюць сабой важныя аспекты, якія скіраваны на развіццё гістарычнага мыслення грамадства.

ЗАЎВАГА

1. Перанясенне горада (Г.В. Штыхаў) – такое змяненне яго гістарычнай тапаграфіі, калі горад аказваўся на новым месцы, па-за першапачатковым сваім месцазнаходжаннем, дзе пасяленні гарадскога тыпу спыняюць сваё існаванне.

СПІС ЛІТАРАТУРЫ

1. *Fischer, H.* Die Siedlungsverlegung im Zeitalter der Stadtbildung unter besonderer Berücksichtigung des österreicherischen Raumes / H. Fischer. – Wien: Verlag Herold Wien, 1952. – 279 s.
2. *Авдусин, Д.А.* К вопросу о происхождении Смоленска и его первоначальной топографии / Д.А. Авдусин // Смоленск. К 1100-летию первого упоминания города в летописи: материалы юбил. науч. конф. / редкол.: Д.И. Будаев [и др.]. – Смоленск, 1967. – С. 63–85.
3. *Авдусин, Д.А.* Актуальные вопросы изучения древностей Смоленска и его ближайшей округи / Д.А. Авдусин // Смоленск и Гнёздово (к истории древнерусского города): сборник / под ред. Д.А. Авдусина. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – С. 3–20.
4. *Мавродин, В.В.* Образование древнерусского государства / В.В. Мавродин. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1945. – 432 с.
5. *Каргер, М.К.* Новгород Великий / М.К. Каргер. – Л.–М.: Госиздат: Искусство, 1961. – 310 с.
6. *Водарский, Я.Е.* Проблемы сущности, времени и места основания городов / Я.Е. Водарский // Столичные и периферийные города Руси и России в средние века и раннее Новое время (XI–XVIII вв.): тез. докладов науч. конф., Москва, 3–5 дек. 1996 г. / Российская АН, Институт Рос. истории. – М., 1996. – С. 57–59.
7. *Штыхов, Г.В.* Города Полоцкой земли (IX–XIII вв.) / Г.В. Штыхов. – Минск: Наука и техника, 1978. – 160 с.

8. *Дубов, И.В.* Города величием сияющие / И.В. Дубов. – Л.: Ленингр. ун-т, 1985. – 181 с.
9. *Толочко, П.П.* О торгово-ремесленном пути становления древнерусских городов / П.П. Толочко // История и культура древнерусского города. – М., 1989. – С. 159–167.
10. *Штыхов, Г.В.* Проблемы генезиса городов Полоцкой земли / Г.В. Штыхов // Древнерусский город: материалы Всесоюз. археолог. конф., посвящ. 1500-летию г. Киева, март 1928 г. – Киев, 1984. – С. 154–156.
11. *Мяцельскі, А.А.* Старадаўні Крычаў: Гістарычна-археалагічны нарыс ад старажытных часоў да канца XVIII ст. / А.А. Мяцельскі. – Мінск: Беларуская навука, 2003. – 167 с.
12. *Вяргей, В.* Пінск старажытны / В. Вяргей, А. Іоў // Беларуская мінуўшчына. – 1997. – № 3. – С. 2–6.
13. *Ляўданскі, А.Н.* Археалёгічныя досьледы ў Полацкай акрузе / А.Н. Ляўданскі // Запіскі аддзела гуманітарных навук. – 1930. – Т. 2, кн. 2: Працы археалёгічнай камісіі. – С. 157–198.
14. *Дук, Д.* Станаўленне Полацка ў IX–XIII стст. / Д. Дук // Беларускі гістарычны часопіс. – 2007. – № 11. – С. 25–31.
15. *Ляўданскі, А.Н.* Археалёгічныя досьледы ў Барысаве / А.Н. Ляўданскі // Запіскі аддзела гуманітарных навук. – 1930. – Т. 2, кн. 2: Працы археалёгічнай камісіі. – С. 253–261.
16. *Памяць: гіст.-дакум. хроніка Мінска: у 4 кн.* – Мінск: БЕЛТА, 2001. – Кн. 1. – 576 с.
17. *Тарасенко, В.Р.* Древний Минск (по письменным источникам и данным археологических раскопок 1945–1951 гг.) / В.Р. Тарасенко // Материалы по археологии БССР. – Минск, 1957. – С. 182–257.
18. *Загорюльский, Э.М.* О местонахождении древнего Минска / Э.М. Загорюльский // Минск і мінчане: дзесяць стагоддзяў гісторыі (да 940-годдзя горада): матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., г. Мінск, 7–9 вер. 2007 г. / рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2008. – С. 17–23.
19. *Ляўданскі, А.* Дзе знаходзіўся першапачаткова Менск? / А. Ляўданскі, А. Каваленя // Звезда. – 1935. – 27 мая.
20. *Тарасенко, В.Р.* Плановая 1950 г. Древний Минск (по летописным и по данным археологических раскопок) / В.Р. Тарасенко // Архіў ІГНАНБ. – Воп. 1. – Спр. № 201.
21. *Загорюльский, Э.М.* Возникновение Минска / Э.М. Загорюльский. – Минск: Изд-во БГУ. – 358 с.
22. *Штыхаў, Г.В.* Мінск – сталіца ўдзельнага княства Полацкай зямлі / Г.В. Штыхаў // Гісторыя Мінска. – Мінск: БелЭН, 2006. – С. 13–85.
23. *Штыхаў, Г.В.* Абарончыя збудаванні гарадзішча на Менцы: да пытання аб паходжанні Менска / Г.В. Штыхаў // Беларускі горад у часе і прасторы: 500 гадоў Полацкай магдэбургіі: зб. навук. прац. – Наваполацк: ПДУ, 2001. – С. 192–197.
24. *Штыхаў, Г.В.* Ці быў у старажытнага Менска яго протагарад? / Г.В. Штыхаў // Стратегическое планирование и управление развитием городов: материалы междунар. науч.-практ. конф., Минск, 7–8 окт. 2004 г.: в 2 ч. / под ред. В.А. Бобкова. – Ч. 2. – Минск, 2004. – С. 158–161.
25. *Заяц, Ю.А.* К проблеме первоначального Минска (сравнительная хронология поселений на реках Немига и Мена) / Ю.А. Заяц // Материалы по археологии Беларуси. – 2005. – Вып. 9. – С. 26–31.
26. *Заяц, Ю.А.* Минск на Свислочи конца XI–XIII вв.: проблема формирования поселенческой структуры / Ю.А. Заяц // Минск і мінчане: дзесяць стагоддзяў гісторыі (да 940-годдзя горада): матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 7–9 вер. 2007 г. / рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2008. – С. 23–30.
27. *Алексеев, Л.В.* Западные земли домонгольской Руси: очерки истории, археологии, культуры: в 2 кн. / Л.В. Алексеев. – М.: Наука, 2006. – Кн. 1. – 289 с.
28. *Левко, О.Н.* Перемена местоположения Минска в связи с формированием раннегосударственной территориально-административной структуры в Полоцкой земле / О.Н. Левко // Минск і мінчане: дзесяць стагоддзяў гісторыі (да 940-годдзя горада): матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 7–9 вер. 2007 г. / рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларуская навука, 2008. – С. 41–47.
29. *Левко, О.Н.* Древнейшие города Полоцкой земли у истоков истории древнерусского государства / О.Н. Левко // Стародавній Іскоростень і слов'янскі граді: зб. навук. прац. – Коростень, 2008. – Т. 2. – С. 9–13.
30. *Загорюльский, Э.М.* Археология Беларуси / Э.М. Загорюльский. – Минск: Высш. шк. – 222 с.
31. *Дук, Д.* От вассалитета до равноправия / Д. Дук // Родина. Российский исторический журнал. – 2009. – № 9. – С. 23–26.
32. *Белецкий, С.В.* Новые публикации материалов раскопок средневековых городов Белоруссии / С.В. Белецкий, Ю.М. Лесман // Советская археология. – 1979. – № 1. – С. 303–313.

33. *Петрухин, В.Я.* К предистории русского города / В.Я. Петрухин, Т.А. Пушкина // История СССР. – 1979. – № 4. – С. 109–110.
34. *Штыхаў, Г.В.* Па слядах Тышкевічаў – раскопкі Лагожска ў XX стагоддзі / Г.В. Штыхаў // Гістарычна-археалагічны зборнік. – 2006. – № 22. – С. 5–8.
35. *Вяргей, В.С.* Лепная кераміка канца I тысячагоддзя н.э. з паселішча гарадзішча ў Пінскім раёне / В.С. Вяргей // Гістарычна-археалагічны зборнік. – № 17. – С. 144–151.

Паступіў у рэдакцыю 07.11.11.

В статье предпринята попытка дать научную оценку существующим представлениям о проблеме «переноса» раннесредневековых городов на территории Беларуси. Итогом проведенной работы стало получение выводов о процессе возникновения Минска и Полоцка в результате «переноса» отдельных компонентов их предшественников в новое место. Не менее ценным представляется утверждение о том, что процесс «переноса» городов является альтернативой территориально-топографического складывания и развития городских поселений. Содержание и выводы научной статьи могут быть полезными в сфере раннесредневековой урбанистики, при подготовке работ по истории происхождения городов Беларуси, а также при изучении археологических и краеведческих дисциплин.

Ключевые слова: историография, «перенос» («перенесение городов»), «парные центры», предшественник города, прогород, градообразующие центры, феодализация общества.

The article gives a scientific assessment of the existing theories on the problem of “transfer” of the early medieval cities on the territory of Belarus. The result of this work has been represented as conclusions about the process of Minsk and Polotsk appearance as a result of “transfer” of the proper components of their predecessors to new location. No less valuable is the assertion that the “transfer” is an alternative to urban territorial and topographic folding and development of urban settlements. Content and conclusions of the scientific work can be useful for early medieval urban studies, for preparing papers on the history of the Belorussian cities’ origin, as well as the study of archaeological and local history disciplines.

Keywords: historiography, “transfer” (transfer of cities), “pair centers”, the predecessor of the city, progorod, city-forming centers, feudal society.

Уважаемые авторы!

*Более подробно требования к оформлению материалов, а также условия для
принятия материалов см. на сайте журнала*

<http://vesnik.grsu.by>